

۲۲۵۳-۲۳

قوه قضائیه

معاملات صوری و فرار از دین

درویه قضایی و محامی دیوان عالی کشور

www.ketab.ir

دکتر غلامعلی صدقی

سرشناسه	: صدقی، غلامعلی، ۱۳۴۶ -
عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور	: معاملات صوری و فرار از دین در رویه قضایی و آرای دیوان عالی کشور/ غلامعلی صدقی.
مشخصات نشر	: تهران: قوه قضاییه، مرکز مطبوعات و انتشارات، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۰۸ ص.؛ ۱۴/۵×۲۱ س.م.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۸۰-۲۳۴-۵
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: معامله به قصد فرار از بدهی — ایران
	Fraudulent conveyances -- Iran
	معامله به قصد فرار از بدهی — قوانین و مقررات — ایران
	Fraudulent conveyances -- Law and legislation -- Iran
	رویه قضایی — ایران
	Jurisprudence -- Iran
شناسه افزوده	: ایران. قوه قضاییه. مرکز مطبوعات و انتشارات
رده بندی کنگره	: KMH۴۲۷۶
رده بندی دیویی	: ۳۴۶/۵۵۰۴۳۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۶۴۵۲۲۷
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیپا

وبسایت: <http://judpub.ir> کدپستی: ۱۵۹۹۶۵۳۳۱۶ تلفن: ۰۲۱-۸۸۱۹۹۹۰۴

نشانی: تهران، خیابان حافظ، نبش خیابان سمیه، مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضاییه

مرکز مطبوعات و انتشارات
قوه قضاییه

عنوان: معاملات صوری و فرار از دین در رویه قضایی و آرای دیوان عالی کشور

مؤلف: دکتر غلامعلی صدقی

ویراستار: عبدالحمید ربیع نیا

صفحه آرای: مرگان کاظمی

ناشر: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضاییه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۸۰-۲۳۴-۵

قیمت: ۵۲۰/۰۰۰ ریال

تیراژ و نوبت چاپ: ۱۰۰۰ نسخه - چاپ اول - آذر ۱۴۰۰

مرکز پخش، فروشگاه و نمایشگاه دائمی: تهران - خیابان حافظ - نبش خیابان سمیه - ساختمان شماره ۳ قوه قضاییه

شماره های تماس: ۰۲۱ ۸۸۱۹۹۹۱۳ - ۰۲۱ ۸۸۱۹۹۹۰۴

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۱
مقدمه.....	۱۳
فصل اول: کلیات (تحلیل قصد انشاء از دیدگاه حقوقدانان، فقها و	
اصولیین).....	۱۷
گفتار اول - تحلیل قصد انشاء از دیدگاه حقوقدانان.....	۱۹
بند اول - تعریف قصد.....	۲۰
بند دوم - تعریف رضا.....	۲۰
بند سوم - قصد انشاء.....	۲۱
۱. قصد انشاء در قرارداد.....	۲۱
۲. قصد انشاء در ایقاع.....	۲۵
۳. قصد انشاء در احیای اراضی.....	۲۶
۴. قصد انشاء در حیات مباحات.....	۲۶
۵. قصد انشاء در ایفای تعهد.....	۲۷
گفتار دوم - قصد انشاء از دیدگاه فقها.....	۲۸
گفتار سوم - نظر اصولیین در باب اراده (قصد انشاء).....	۳۱
بند اول - اراده و مقدمات آن.....	۳۱
بند دوم - تابع بودن دلالت تصدیقی نسبت به اراده و دلالت نبودن تصور	
در واقع.....	۳۳
بند سوم - اعتبار قصد و اراده در دلالت تصدیقیه.....	۳۳
بند چهارم - تعریف قصد در منظومه سبزواری.....	۳۵
فصل دوم: معرفی معاملات صوری.....	
۳۷	۳۷
گفتار اول - معاملات صوری به معنای عام.....	۳۹
بند اول - معامله خواب، بیهوش و مست (غافل).....	۳۹
بند دوم - معامله اکراهی.....	۴۱
۱. نوع اول معامله اکراهی.....	۴۳

۴۳	 ۲. نوع دوم معاملهٔ اکراهی
۴۵	 گفتار دوم - معاملات صوری به معنای خاص
۴۵	 بند اول - معنای صوری
۴۶	 بند دوم - وجوه مشترک تمامی معاملات صوری
۴۶	 بند سوم - اقسام معاملات صوری به معنای خاص
۵۱	 بند چهارم - شرایط معامله صوری
۵۲	 گفتار سوم - معامله به قصد فرار از دین به نحو صوری
۵۴	 بند اول - تفاسیر مختلف از ماده ۲۱۸ اصلاحی قانون مدنی
۵۵	 بند دوم - حالات مختلف معامله به قصد فرار از دین
۵۶	 بند سوم - ضرورت اعاده ماده ۲۱۸ سابق قانون مدنی
	 گفتار چهارم - مقایسه معامله صوری و معامله با قصد فرار از دین و ترسیم
۵۹	 شکل منطقی آنها
	 بند اول - مقایسه معامله صوری و معامله به قصد فرار از دین مقرون به
۵۹	 قصد انشاء
۵۹	 ۱. مقایسه از جهت قصد انشاء
۶۰	 ۲. مقایسه از جهت آیین ابطال
۶۲	 بند دوم - ترسیم منطقی معاملات صوری و مشابه آن
۶۲	 ۱. عموم و خصوص من وجه
۶۳	 ۲. عموم و خصوص مطلق
۶۳	 ۳. تباین
۶۴	 گفتار پنجم - دلایل مخالفان و موافقان معاملات صوری
۶۴	 بند اول - دلایل مخالفان معامله صوری
۶۸	 بند دوم - دلایل موافقان معامله صوری
۷۵	 فصل سوم: معامله صوری در آرای اصراری دیوان عالی کشور
	 گفتار اول - رأی اصراری اول؛ ادعای صوری بودن معامله خلاف مندرجات
۷۷	 مبیعه‌نامه نیاز به دلیل اثباتی دارد
۷۷	 بند اول - گردش کار پرونده

- بند دوم - اظهار نظر قضات دیوان عالی کشور..... ۸۷
- بند سوم - تحلیل رأی؛ معامله صوری یا با حق استرداد..... ۱۰۲
۱. فلسفه معاملات با حق استرداد..... ۱۰۳
۲. نظریه شورای نگهبان..... ۱۰۷
۳. معاملات شرطی پس از سیر تاریخی و تحولات گوناگون..... ۱۰۸
- بند چهارم - نتیجه..... ۱۰۹
- گفتار دوم - رأی اصراری دوم؛ معامله به قصد فرار از دین چنانچه صوری باشد
باطل است (تفسیر رویه قضایی از ماده ۲۱۸ جدید قانون مدنی)..... ۱۱۱
- بند اول - گردش کار پرونده..... ۱۱۱
- بند دوم - اظهار نظر قضات دیوان عالی کشور..... ۱۳۰
- بند سوم - تحلیل رأی..... ۱۴۷
۱. دادخواست الزام به تنظیم سند رسمی توسط خریدار..... ۱۴۷
۲. دعوای متقابل بانک به خواسته بطلان معامله، بین مدیون و خریدار
(به لحاظ معامله به قصد فرار از دین) که موضوع پرونده اصراری است..... ۱۴۷
۳. آراء مختلف الاستدلال و متحدالنسجه شعب دادگاهها..... ۱۴۸
۴. نقد نظر دادگاه دوم..... ۱۴۹
۵. سابقه تاریخی ماده ۲۱۸ قانون مدنی..... ۱۵۰
۶. نگاه جدید قانونگذار به ماده ۲۱۸ اصلاحی قانون مدنی..... ۱۵۰
۷. اراده جدید قانونگذار در خصوص ماده ۲۱۸ قانون مدنی در قوانین بعدی..... ۱۵۱
۸. قاعده تسلیط و احترام به مالکیت دیگران..... ۱۵۲
۹. اثر دستور دادستان در توقیف پلاک ثبتی..... ۱۵۳
۱۰. وقوع بیع صحیح..... ۱۵۳
۱۱. فروش مال مرهونه..... ۱۵۳
۱۲. محدوده اثر معامله به قصد فرار از دین، به میزان طلب طلبکار است..... ۱۵۴
۱۳. رابطه منطقی بین معامله با قصد فرار از دین و معامله صوری..... ۱۵۴
۱۴. نکته آخر..... ۱۵۵
- گفتار سوم - رأی اصراری سوم؛ بیع و معامله صوری در رویه قضایی..... ۱۵۵

پیشگفتار

بعضی مسائل در نظام قضایی آنچنان فراگیر هستند که در تمام عناوین عقود و قراردادها گسترده است و حتی در ایقاعات نفوذ کرده است و از طرفی روزبه‌روز کاربرد آن افزایش می‌یابد. معاملات صوری از جمله مسائلی است که همراه با توسعه عقود و قراردادها، افزایش چشمگیری داشته و حتی متأسفانه از ناحیه نهادهای رسمی مهم اقتصادی مانند بانک‌ها که به شدت تحت حاکمیت نهادی ناظر و تنظیم‌گر مانند بانک مرکزی هستند، اتفاق می‌افتد. راجع به بحث معاملات صوری اگرچه به شکل پراکنده در کتاب‌های حقوقی و فقهی مطالبی به صورت نظری بیان شده است لیکن جامعۀ حقوقی و قضایی موضع صریح نظام قضایی به‌ویژه دیوان عالی کشور را دریافت نکرده‌اند. از این رو، باب تکرر و تشتت آرای قضایی همچنان مفتوح است و حتی وکلای حرفه‌ای قادر به پیش‌بینی سرنوشت دعاوی مطروحه از ناحیه موکلین خود نمی‌باشند. اگرچه وقتی صحبت از رویۀ قضایی می‌شود آرای وحدت رویه هیأت عمومی دیوان عالی کشور به ذهن متبادر می‌گردد لیکن در مرتبۀ نازله، آرای هیأت عمومی اصراری که با مشارکت بیش از پنجاه تن از قضات برجسته و فرهیخته دیوان عالی کشور پس از ساعت‌ها مباحثه و مذاکرۀ فشرده صادر می‌شود می‌تواند جزء رویه قضایی کشور محسوب شود و برای جامعۀ قضایی الگویی مناسب و زنده برای تبعیت محسوب گردد. با نمایش درست رویۀ موجود می‌توان انتظار تدوین طرح‌های تکمیلی را از دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها داشت و به داشته‌های موجود اکتفا نکرد. اگرچه علت بخشی از به‌هم‌ریختگی و بی‌نظمی در ساختارهای حقوقی، حذف یا اصلاح شتاب‌زده برخی مواد قانونی توسط مجلس قانونگذاری است اما سهم دیگر سازمان‌ها و مقامات در این تلاطم حقوقی کم نیست. ماده ۲۱۸ قانون مدنی که اساس بحث‌های نوشته‌ماست مواجه با اصلاحات شتاب‌زده بعد از انقلاب شده است. اما آیا سی و اندی سال فرصت کافی نبود که دولت یا قوه قضاییه با مطالعه دقیق فقهی و حقوقی و با لحاظ آثار و عواقب سوء اجرای چندین دهۀ آن، طرحی نو برای اصلاح آن تهیه و

به مجلس ارائه نمایند؟! این وجیزه در باب تحلیل معاملات صوری با نگاه به رویه قضایی مصداق کلام ناب مولانا است که:

آب دریا را اگر نتوان کشید هم به قدر تشنگی باید چشید

امید است مقبول اهل نظر و کرامت قرار گیرد. «و ربنا تقبل منا.»